

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Вплив фінансових ризиків на безпеку господарюючого суб'єкту»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок
спеціальності 072 Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Кгаєвська В. М.

Полтава 2024 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	9
1.1. Економічний зміст фінансових ризиків, їх класифікація та система показників оцінки	9
1.2. Управління фінансовими ризиками з ціллю забезпечення фінансової безпеки підприємства.....	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ВПЛИВУ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	21
2.1. Оцінка впливу ризику зниження фінансової стійкості на фінансову безпеку підприємства.....	21
2.2. Оцінка впливу ризику незбалансованої ліквідності на фінансову безпеку підприємства.....	34
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ З ЦІЛЛЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	42
3.1. Управління капіталом з метою удосконалення управління фінансовими ризиками	42
3.2. Управління оборотними активами з метою удосконалення управління фінансовими ризиками на підприємстві.....	49
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність теми. Господарюючий суб'єкт, котрий здійснює діяльність повсякчас взаємодіє із значним колом фінансових ризиків. Варто акцентувати на тому, що ймовірність настання даних ризиків значно зростає в реаліях функціонування українських підприємств в умовах військового стану в країні. Сукупно на діяльність господарств впливають не лише фінансові ризики, однак саме фінансові ризики провокують фінансові втрати, тож кожен господарюючий суб'єкт без сумніву повинен контролювати вплив даних ризиків з метою ефективного функціонування. Життєво важливою проблематикою для будь-якого суб'єкта здійснення господарювання є його фінансова безпека, котра без сумніву залежить від впливу та вміння останнього захищатися від впливу фінансових ризиків. Особливо ця проблема загострена зараз, коли хиткий стан фінансової безпеки в межах країни. Досить значне коло науковців в Україні та закордонних науковців постійно акцентують на проблематиці фінансової безпеки та впливу на неї фінансових ризиків. При цьому до нині існують досить значні суперечності відносно сутності фінансових ризиків і загроз їх впливу на фінансову безпеку підприємства, методів захисту або ж пом'якшення впливу фінансових ризиків. Тож, вважаємо дану проблематику надзвичайно важливою та актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт ініціативної наукової тематики кафедри фінансів, банківської справи та страхування «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних і методичних підходів відносно окреслення впливу фінансових ризиків на фінансову безпеку підприємства, оцінці їх впливу на фінансову безпеку підприємства та формування базових напрямків поліпшення управління фінансовими ризиками на підприємстві з метою мінімізації їх впливу на фінансову безпеку підприємства. З ціллю досягнення сформованої мети в межах кваліфікаційної роботи було поставлено і вирішено наступні

завдання:

- окреслити теоретичні й методологічні аспекти здійснення оцінки впливу фінансових ризиків на фінансову безпеку підприємства;
- обґрунтувати зміст і послідовність процесу оцінки впливу фінансових ризиків на фінансову безпеку підприємства;
- оцінити фінансові ризики ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.;
- дослідити проблемні аспекти відносно впливу фінансових ризиків на фінансову безпеку суб'єкту;
- обґрунтувати напрямки покращення управління фінансовими ризиками з ціллю зниження їх негативного впливу на фінансову безпеку підприємства.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є фінансові ризики, що виникають під час фінансово-господарських відносин і здійснюють вплив на фінансову безпеку підприємства. Об'єктом дослідження є діяльність ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Методи дослідження. Під час дослідження в роботі використовувались такі методи: абстрактно-логічний – під час теоретичного узагальнення сутності фінансових ризиків та їх впливу на фінансову безпеку підприємства; індукції та дедукції - під час уточнення понятійного апарату пов'язаного з фінансовими ризиками; аналізу і синтезу – під час комплексної оцінки фінансових ризиків та їх впливу на фінансову безпеку підприємства; розрахунку показників-коефіцієнтів; табличний, графічний – під час наочного відображення результатів дослідження.

Інформаційна база. Інформаційною базою відносно проведеного дослідження є законодавчі та нормативні акти, літературні джерела, а також фінансова звітність ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в поглибленні та уточненні підходів до оцінки впливу фінансових ризиків на фінансову безпеку підприємства. Набули подальшого розвитку заходи відносно покращення управління фінансовими ризиками з ціллю мінімізації їх впливу на фінансову безпеку підприємства. Система розроблених та окреслених заходів визначається практичним спрямуванням і може використовуватись в практиці

окремих підприємств. Практичне значення відносно результатів дослідження полягає у обґрунтуванні напрямів покращення управління фінансовими ризиками на підприємстві з ціллю зменшення їх впливу на фінансову безпеку в реаліях воєнного часу.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота – самостійне наукове дослідження. Напрацювання, узагальнення, висновки, пропозиції наявні в роботі є авторськими.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були оприлюднені й отримали позитивну оцінку науковців на конференціях:

1) VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (Полтава, ПДАУ, 28-29 березня 2024 р.);

2) VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання сучасної економічної науки» (Полтава, ПДАУ, 15 травня 2024 р.).

Публікації. Основні результати дослідження, що ілюструють його новизну, опубліковані у наукових публікаціях:

1. Ваць О., Мазніченко Д., Кгаєвська В., Сливка Ю. Прибуток як основа покращення фінансового стану підприємства, його стійкості та безпеки. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством».* 28-29 березня 2024 року. Полтава : ПДАУ. С. 391-392.

2. Кгаєвська В. Принципи фінансової безпеки підприємств з акцентом на фінансовий ризик. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання сучасної економічної науки».* 15 травня 2024 року. Полтава : ПДАУ. С. 196-197.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, який нараховує 62 найменування, містить 27 таблиць, 2 рисунки, 5 додатків. Основний зміст роботи викладено на 54 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічний зміст фінансових ризиків, їх класифікація та система показників оцінки

Господарювання завжди ризикове. Найризиковіша діяльність досить часто і найприбутковіша, проте не завжди. Варто акцентувати, що водночас за зростання ризику зростає загроза втрати фінансової стійкості, збільшується вплив на фінансову безпеку, збільшується ймовірність настання банкрутства суб'єкту. На даному етапі функціонування теорії та практики відносно фінансових ризиків та управління ними, нажаль відсутня цілісність відносно теорії фінансових ризиків, їх оцінки, управління та правового забезпечення.

Дослівний переклад з грецького терміну «ризик» - скеля. Така асоціація із ризиком була викликана тим, що в давні часи під час торгівлі, що часто здійснювалась на великі відстані через моря, кораблі натикалися на скелі, що провокувало фінансові втрати.

Сутність терміну «ризик» на сьогодні вже досить далека від «скелі», на сьогодні – це суб'єктивно-об'єктивна категорія, котра може спровокувати як фінансові втрати, так і надбання під час здійснення господарювання.

Узагальнення поглядів науковців на категорію ризику подано нами в межах табл. 1.1.

Тож, узагальнюючи, варто відзначити, що існує три основні напрямки відносно окреслення сутності фінансового ризику:

- напрямок ризику як результату господарювання;
- напрямок ризику як невизначеної події;
- напрямок ризику як ймовірності помилки або ж настання успіху.

Третій напрямок найпопулярніший серед науковців сучасності.

Варіація поглядів відносно фінансового ризику все ж таки має єдину

спільну рису – розгляд ризику як песимістичної категорії, що провокує втрати. І хоча насправді ризик може провокувати як втрати, так і формувати надбання, проте під час управлінських рішень відносно фінансового ризику здійснюють оцінку максимально небажаного результату.

Таблиця 1.1

Погляди науковців на дефініцію «фінансовий ризик»

Сутність дефініції	Автор, джерело
Фінансовий ризик – це результат господарювання суб'єкту в реаліях впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на процес господарювання	І. А. Бланк [4-10], Т. В. Момот [36]
Фінансовий ризик - це невизначена подія, котра формується в реаліях конкретного господарювання та сформованих цілей даного господарювання	В. В. Вітлінський [14, 15], Л. О. Коваленко [26]
Фінансовий ризик – це ймовірність помилки або ж настання успіху за обраної ситуації із декількома альтернативами	Г. К. Яловий, В. М. Антонов [62]

Складність відносно процесу класифікації фінансових ризиків полягає у їх різноманітності. Класифікація відносно фінансових ризиків подана нами в межах табл. 1.2.

Варто акцентувати на тому, що сформована нами класифікація стосовно фінансових ризиків не є константою, ми окреслили лише найвагоміші, з нашого погляду, класифікаційні ознаки. Подвійне сприйняття стосовно ризиків, на нашу думку, уникається саме завдяки класифікації ризиків. Варто також під час класифікації ризиків звертати увагу на те, що:

- ризики можуть бути включені одночасно до декількох класифікаційних груп;

- один і той же ризик може бути одночасно спровокований як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками.

Класифікація ризиків надзвичайно важлива не лише для їх вірного трактування, сприйняття, а й для оцінки фінансових ризиків та прийняття вірних управлінських рішень [1-5; 14; 57-59].

Таблиця 1.2

Класифікаційні ознаки фінансових ризиків

Ознака класифікації	Складові окресленої класифікації
За видами	- ризик фінансової стійкості; - ризик неплатоспроможності (незбалансованої ліквідності); - інвестиційний ризик; - відсотковий ризик; - валютний ризик; - депозитний ризик; - кредитний ризик; - податковий ризик; - структурний ризик; - кримінальний ризик; - інші види ризиків
За характером об'єкту	- ризик окремої фінансової операції; - ризик різних видів фінансової діяльності; - ризик фінансової діяльності підприємства в цілому
За інструментами	- індивідуальний фінансовий ризик; - портфельний ризик
За комплексністю	- простий ризик; - складний ризик
За джерелами	- зовнішній (систематичний) ризик; - внутрішній (несистематичний) ризик
За наслідками	- ризик втрат; - ризик втраченої вигоди; - ризик втрат або ж надбань
За характером прояву в часі	- постійний ризик; - тимчасовий ризик
За рівнем фінансових втрат	- ризик в межах допуску; - критичний ризик; - катастрофічний ризик
За передбаченням	- прогнозований; - непрогнозований
За страхуванням	- ризик, що піддається страхуванню; - ризик, що не піддається страхуванню
За діяльністю	- ризик активної діяльності; - ризик пасивного очікування
За ступенем обґрунтованості рішень	- виправданий ризик; - невиправданий ризик

Вагомою умовою відносно забезпечення стійкого зростання суб'єкту здійснення підприємництва та позитивний результат його функціонування - ефективна система фінансової безпеки, котра забезпечить захист суб'єкту від загроз. В реаліях сучасності, що склалася всі суб'єкти господарювання не залежно від галузі та форми власності окреслюються наявністю постійного

значного фінансового ризику спровокованого цілою низкою загроз. Тож, зростання рівня відносно фінансових ризиків провокує суб'єктів господарювання до формування середовища фінансової безпеки, з окресленням головних чинників впливу на безпеку. Варто сказати, що на сьогодні всі чинники впливу на фінансову безпеку провокують фінансові втрати, адже всі чинники впливу на фінансову безпеку знаходяться в досить незадовільному стані під впливом війни. В межах табл. 1.3 нами узагальнено базові чинники, що впливають на ймовірність настання фінансового ризику та провокують негативний вплив на фінансову безпеку [32-35; 40-42].

Таблиця 1.3

**Базові чинники, що впливають на ймовірність настання
фінансового ризику та провокують негативний вплив
на фінансову безпеку**

Систематичні (зовнішні) чинники	Несистематичні (внутрішні)
Політична нестабільність: - військові дії в країні; - втрата репутації; - інвестиційна непривабливість; - загроза життю і здоров'ю; - загроза втрати майна і капіталі	Стратегія розвитку
Економічна нестабільність: - інфляція; - нестабільність функціонування банківської системи; - нестабільність функціонування податкової системи; - дефіцит бюджету; - велика заборгованість перед іншими країнами; - нестабільність фінансових та товарних ринків; - розбалансованість відносно державного бюджету	Маркетинг
Законодавча база та незахищеність суб'єктів в реаліях війни	Виробничі потужності
Демографічна та соціальна ситуації в державі	Технології
Науково-технічний прогрес, фінансовий інжиніринг, диджиталізація	Кадри та мотивація трудової діяльності
	Якість продукції
	Система управління
	Місце розташування
	Інші

Оскільки ми визначаємо вплив фінансових ризиків на фінансову безпеку, то вважаємо актуальним з'ясувати сутність поняття фінансової безпеки (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Погляди науковців на дефініцію «фінансовий ризик»

Сутність дефініції	Автор, джерело
Фінансова безпека як захист від ймовірних втрат фінансів та досягнення максимального ефекту	Гранатуров В. М., Шевчук О. Б. [19]
Фінансова безпека – збалансований фінансовий стан, що реалізує власну місію, інтереси, завдання, забезпечуючи сталий ефективний розвиток	Грушко В. І., Пилипенко О. І., Пікус Р. В.. [20], Донець Л. І. [21]
Фінансова безпека як здатність до ефективного, фінансового господарювання	Брігхем Є. Ф. [11]
Фінансова безпека як детермінований рівень фінансового стану, що забезпечує стабільний захист від потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру	Бланк І. О. [4-10]

Варто акцентувати, що негативні впливи на фінансову безпеку викликані фінансовими ризиками можуть носити як суб'єктивний, так і об'єктивний характер. Об'єктивний характер проявляється в обставинах. Що не залежать від дій конкретного підприємства. Суб'єктивні впливи пов'язані безпосередньо з діями та діяльністю конкретного суб'єкту. В межах табл. 1.5 нами узагальнено базові характеристики фінансової безпеки [16-18; 24-28; 36-38].

Таблиця 1.5

Базові характеристики фінансової безпеки

Характеристика впливу на фінансову безпеку	Конкретизація характеристики
Об'єктивність прояву	- супроводжує всі без винятку види і напрямки діяльності повсякчас, незалежно від того чи знає суб'єкт про неї чи ні
Ймовірнісний характер	- загроза може настати, а може і ні
Дія	- може носити безпосередній, а може мати опосередкований вплив
Результат загрози	- втрати або ж надбання
Варіабельність рівня	- загроза може носити непостійний характер або ж провокувати різні втрати
Природа загрози	- систематична або ж / та несистематична

Вагомою методологічною проблемою є окреслення взаємозв'язку між такими категоріями як «фінансовий ризик» і «загроза фінансовій безпеці».

Здійснивши дослідження даних категорій, слід акцентувати, що:

- первинна категорія – це ризик, загроза – вторинна по відношенню до ризику, впливаючи із першої;
- ризик – загальна не конкретна категорія, загроза – досить конкретна категорія;
- ризик має постійну наявність, загроза - тимчасову;
- зворотна залежність відносно рівня ризику і фінансової безпеки: високий рівень фінансового ризику, провокує низький рівень фінансової безпеки, і навпаки.

Так, категорія фінансового ризику відносно забезпечення фінансової безпеки включає вагомні аспекти, зокрема: 1) окреслення і здійснення оцінки (імовірнісний та експертний характер); 2) управління відносно фінансовими ризиками. З ціллю оцінки фінансових ризиків варто окреслити систему показників (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Система показників оцінки фінансових ризиків

Напрямок оцінки	Система показників оцінки
Система евристичних правил	Не можна ризикувати значним заради незначного Завжди потрібно думати про наслідки З можливих рішень потрібно обрати найрезультативніше Завжди потрібно думати про наслідки
Евристичні методи	Метод Делфі Метод Дерева рішень Метод Риб'ячої кістки
Система статистичних показників	Ймовірність виникнення збитків Обсяг збитку Рівень відносно фінансового ризику Дисперсія Середньоквадратичне відхилення Коефіцієнт варіації Коефіцієнт ризику Коефіцієнт ризику відносно планових показників Коефіцієнт бета Оцінка ризику за рівнем планової дохідності з акцентом на премії за ризик
Система коефіцієнтів	Показники оцінки ліквідності Показники оцінки рентабельності Показники оцінки фінансової стійкості Показники оцінки ділової активності Показники оцінки ефективності управління

Дані показники не є константою, нами узагальнено базові напрямки оцінки фінансових ризиків з погляду посягань на фінансову безпеку, з нашого погляду.

1.2. Управління фінансовими ризиками з ціллю забезпечення фінансової безпеки підприємства

З ціллю покращення діяльності суб'єкту загалом та господарювання в межах країни, з нашого погляду, потрібно постійно використовувати конкретні методи здійснення управління фінансовими ризиками на стратегічному та операційному рівні. Дані методи управління підвищать рівень фінансової безпеки підприємства. Використання цих методів дозволить передбачити критичні фінансові ситуації, а за неможливості їх уникнення зведе до мінімуму, тим самим підвищуючи рівень фінансової безпеки.

Здійснюючи управління фінансовий ризик, на нашу думку, варто розглядати як небезпеку внаслідок конкретних дій господарюючого суб'єкту, при цьому вживаючи дій для усунення, уникнення або ж нейтралізації ризику на шляху забезпечення фінансової безпеки. Тож, красною ниткою прослідковується головна мета управління фінансовими ризиками – забезпечення безпеки фінансів господарства. Саме такий аспект формує методологічний зв'язок між категоріями фінансового ризику та фінансової безпеки в межах конкретно означеного суб'єкту [46-50].

Управління фінансовими ризиками – один із ключових аспектів втілення безпеки фінансів конкретного господарюючого суб'єкту.

Вважаємо, що з ціллю здійснення управління ризиками, що є фінансовими на шляху забезпечення фінансової безпеки суб'єкту потрібно виконати наступні завдання:

- ідентифікувати небезпеки і здійснити прогнозування в межах суб'єкту відносно посягань на фінансову безпеку;

- окреслити індикатори відносно фінансової безпеки суб'єкту;
- розробити заходи системи моніторингу стосовно фінансової безпеки;
- розробити заходи відносно забезпечення фінансової безпеки конкретного суб'єкту (на стратегічному та операційному рівні);
- здійснювати контроль відносно процесу виконання заходів, котрі відбуваються в межах суб'єкту;
- аналізувати виконаних заходів: оцінка, корегування;
- ідентифікувати небезпеки і загрози суб'єкту й корегувати індикатори враховуючи систематичні та несистематичні зміни.

Управління відносно фінансового ризику здійснюється на стратегічному та операційному рівні. Управління фінансовими ризиками стратегічного рівня передбачає інтеграцію стратегії управління фінансовими ризиками в загальну стратегію суб'єкту.

Управління на операційному рівні – управління, що втілюється в конкретних методах та механізмах.

Управління фінансовими ризиками з ціллю забезпечення фінансової безпеки суб'єкту в комплексі складається із:

- об'єкту здійснення управління, тобто складової, якою управляють;
- суб'єкту управління, тобто складової, яка управляє [50-54].

Об'єкт здійснення управління – це фінансовий ризик: ризикове вкладення, конкретні економічні відносини стосовно постачальників, споживачів, бюджету, податкової інспекції, банків тощо;

Суб'єкт здійснення управління – синергія із конкретних кваліфікованих спеціалістів в межах підприємства (менеджер, директор, актуарій, страховик, андеррайтер тощо), що діють на об'єкт здійснення управління.

В межах рис. 1.1 визначено основні етапи здійснення управління фінансовими ризиками з ціллю забезпечення фінансової безпеки конкретного суб'єкту.

Управління фінансовими ризиками з метою забезпечення фінансової безпеки включає в себе такі стратегії як

- усунення ризику;
- утримання ризику;
- зменшення ризику;
- передача ризику [53-55].

Рис.1.1. Етапи здійснення управління фінансовими ризиками з ціллю забезпечення фінансової безпеки конкретного суб'єкту

Тож, очевидним є той факт, що всі заходи здійснення управління відносно фінансовими ризиками на шляху забезпечення фінансової безпеки суб'єкту ґрунтуються обранні однієї із чотирьох базових стратегій здійснення управління. Варто сказати і про те, що до різних фінансових ризиків суб'єкт може використовувати різні стратегії управління ризиками залежно від ймовірності настання ризику та тих негативних наслідків до яких може призвести цей ризик.

Вважаємо, що найбільш дієвим стратегічним рішенням є рішення відносно використання різних стратегій до окремих фінансових ризиків, про те, так управління відносно ризиків значно ускладнюється.

Вважаємо також, що навіть до одних і тих же ризиків варто використовувати різні стратегічні рішення у випадку якщо змінюється ймовірність настання ризику та обсяги втрат, які провокує конкретний ризик.

Базисом стосовно забезпечення фінансової безпеки конкретного суб'єкту є концепція відносно системного поєднання таких функцій як:

- контроль;
- планування;
- інформаційне забезпечення;
- аналіз [42-50; 58-62].

Дані функції є стандартними функціями менеджменту, що варто використовувати з ціллю ефективного управління ризиками в синергічному, вчасному, кваліфікованому поєднанні.

Вважаємо за потрібне також здійснюючи управління фінансовими ризиками окреслити операційний рівень та механізм втілення управління на стратегічному та операційному рівнях.

Оперативне управління відносно фінансових ризиків з ціллю забезпечення фінансової безпеки здійснюється за наступними складовими [1-5; 58-62]:

- 1) формування інформаційного базису здійснення управління відносно фінансових ризиків та фінансової безпеки суб'єкту;
- 2) ідентифікація складових фінансової безпеки суб'єкту та фінансових ризиків, що здійснюють вплив на фінансову безпеку;
- 3) оцінка рівня та вартості стосовно фінансових ризиків;
- 4) оцінка можливостей зниження стосовно рівня, вартості конкретних фінансових ризиків;
- 5) окреслення чітких критеріальних фінансових рішень;
- 6) прийняття ризикових рішень;

7) визначення конкретних методів використання управління фінансовими ризиками з ціллю забезпечення фінансової безпеки суб'єкту;

8) моніторинг і контроль фінансової безпеки, загроз, що її знижують та фінансових ризиків.

Механізм управління фінансовими ризиками окреслений в межах табл. 1.7.

Таблиця 1.7

Складові механізму здійснення управління фінансовими ризиками з ціллю забезпечення фінансової безпеки суб'єкту

Складові	Деталізація складових
Регулювання фінансової діяльності суб'єкту на систематичному рівні	- законодавча база, нормативно-правові акти
Систематична зовнішня підтримка	- ліцензування; форми фінансування, в тому числі і державні, державна експертиза тощо
Систематичні фінансові важелі	- ціна, процент, прибуток, чистий грошовий потік, страхова премія, пені, штрафи, неустойки, франшиза
Фінансові методи на несистематичному рівні	- метод проведення техніко-економічних розрахунків, метод економіко-статистичного дослідження, балансовий метод, метод моделювання, експертні методи, хеджування, дисконтування, тощо
Фінансові інструменти несистематичного рівня	- страхування, дисконтування, платіжні методи, кредитні і депозитні методи

Варто також акцентувати, що здійснюючи управління відносно фінансових ризиків з ціллю забезпечення фінансової безпеки суб'єкту всі без винятку ризики варто поділити на систематичні та несистематичні. Адже під час управління фінансовими ризиками суб'єкт повинен вибудувати власну систему управління на стратегічному та операційному рівні впливаючи на несистематичні ризики враховуючи і пристосовуючись до систематичних ризиків. Лише за такого управління можливо досягти позитивного результату у зменшенні ризиків та підвищенні фінансової безпеки суб'єкту управління.

Здійснюючи управлінський процес суб'єкту обов'язково варто акцентувати на систематичних ризиках і кон'юнктурних впливах на фінансовому ринку загалом та по окремих складових враховуючи:

- часовий базис;

- масштаби впливу;
- період впливу.

Коливання стосовно кон'юнктури фінансового ринку загалом слід розглядати:

- акцентуючи увагу на системі індикаторів, зокрема за окремими елементами, за видами та за фінансовими інструментами;
- акцентуючи увагу на динаміці здійснення коливань, зокрема за впливом чинників на рівні макро- і мікро-;
- акцентуючи увагу на результатах взаємопов'язуючи коливання із процесами економіки в межах держави загалом.

Систематичне дослідження стосовно стану кон'юнктури фінансового ринку повинно включати декілька етапів, зокрема [4-10; 35-40; 62]:

- 1 - етап - здійснення поточного спостереження за станом фінансової кон'юнктури;
- 2 етап – здійснення процесу дослідження поточної кон'юнктури відносно фінансового ринку;
- 3 етап – здійснення процесу прогнозування стосовно кон'юнктури фінансового ринку.

Окрім того варто відзначити, що процес здійснення управління фінансовими ризиками з ціллю забезпечення фінансової безпеки повинен включати наступні критерії:

- достовірність відносно інформації, котра повинна включати своєчасність, комплексність;
- обґрунтованість відносно конкретних методів, які використовує суб'єкт для нейтралізації фінансових ризиків;
- нейтралізація відносно ризику на ефективність та максимальне попередження потенційних негативних наслідків.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ВПЛИВУ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка впливу ризику зниження фінансової стійкості на фінансову безпеку підприємства

Дослідження в межах кваліфікаційної роботи проводиться на базі підприємства «ХХХ». Дане підприємство зареєстроване у Полтавській області.

Діяльність яку, здійснює підприємство є досить широкою та різноплановою, зокрема дану діяльність слід згрупувати у певні блоки:

- діяльність в лісовому господарстві та виробництво столярних виробів, меблів, дерев'яної тари;
- брошурувально-палітурна діяльність та послуги пов'язані з нею, фотокопіювання, підготовка документів, інша офісна діяльність;
- виробництво керамічних виробів (господарських та декоративних);
- виробництво біжутерії;
- монтажні роботи, зокрема водопровідних мереж; систем опалення та кондиціонування, відведення та очищення стічних вод;
- виконання будівельних робіт;
- надання ландшафтних послуг;
- прибирання територій, збирання безпечних відходів;
- організація поховань і надання суміжних послуг;
- здійснення роздрібною торгівлі;
- вантажні перевезення та обслуговування наземного транспорту;
- виробництво іграшок;
- будівництво доріг і автострад.

Ризик зниження фінансової стійкості та його вплив на фінансову безпеку залежить в першу чергу від структурування фінансових ресурсів підприємства та їх ефективного використання. Тож, розпочнемо власне дослідження стосовно

ризикую зниження фінансової стійкості з аналізу динаміки, складу та структури фінансових ресурсів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.1

**Аналіз динаміки, складу та структури фінансових ресурсів
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.**

Джерела формування пасивів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно із 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	суми, тис. грн.	питом. ваги, пунктів	у% до 2021р.
За власністю									
Власний капітал	12748	55,1	46142	54,7	63016	37,2	50268	-17,9	394,3
Позиковий капітал	10399	44,9	38287	45,3	106507	62,8	96108	17,9	924,2
Всього	23147	100,0	84429	100,0	169523	100,0	146376	0,0	632,4
За строком використання									
Статутний	1	0,0	1	0,0	1	0,0	0,0	0,0	0,0
Додатковий (нерозподілений прибуток)	12747	100,0	46141	100,0	63015	100,0	50268	0,0	394,3
Всього	12748	100,0	46142	100,0	63016	100,0	50268	0,0	394,3
За ліквідністю									
Поточні зобов'язання	10399	100,0	38287	100,0	77030	72,3	66631	-27,7	640,7
Довгострокові зобов'язання	0	0,0	0	0,0	29477	27,7	29477	27,7	х
Всього	10399	100,0	38287	100,0	106507	100,0	96108	0,0	924,2

У ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. (за даними табл. 2.1) відбулося: зростання власного капіталу на 50268 тис. грн (у 3,9 разів), однак питома вага цього капіталу скоротилась на 17,9 в.п. та зростання позикового капіталу на 96108 тис. грн (у 9,2 рази), питома вага якого збільшилась на 17,9 в.п.

Статутний капітал впродовж періоду дослідження є незмінним (складає 1 тис. грн).Dodatkowy kapitał за період дослідження зріс на 50268 тис. грн (у 3,9 разів).

Дослідження зобов'язань згідно строку використання вказує на зростання поточних зобов'язань на 66631 тис. грн (у 6,4 рази), при цьому питома вага поточних зобов'язань скоротилась на 27,7 в.п. Довгострокові зобов'язання зросли за період дослідження на 29477 тис. грн або ж за питомою вагою на 27,7 в.п. (при цьому довгострокові зобов'язання з'явилися у підприємства лише у 2023 р.). Аналіз фінансових ресурсів за їх ліквідністю вказує на наявність в межах підприємства лише найбільш термінових фінансових ресурсів, котрі збільшились на 66631 тис. грн (у 6,4 рази) та наявність довгострокових фінансових ресурсів.

Досліджуючи вплив фінансових ресурсів на ризик зниження фінансової стійкості варто проаналізувати, з нашого погляду, більш детально позикові фінансові ресурси ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз позикового капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023

рр.

Види позикового капіталу	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно із 2021 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	абсолю- тне, тис. грн	питом. ваги, пунк- тів
Позиковий капітал - усього	10399	100	38287	100	106507	100	96108	x
1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	0	0	0	0	29477	27,7	29477	27,676
2. Поточні зобов'язання і забезпечення	10399	100,0	38287	100,0	77030	72,3	66631	-27,68
2.1. Поточна кредиторська заборгованість	13477	129,6	22758	59,44	48439	45,5	34962	-84,12
2.2. Інші поточні зобов'язання	9962	95,798	15529	40,56	28591	26,8	18629	-68,95

Дослідження позикового капіталу підприємства (за даними табл. 2.2) за 2021-2023 рр. показало, що вцілому позиковий капітал зріс на 96108 тис. грн.

Варто відзначити, що в межах підприємства у 2023 р. з'явилися довгострокові зобов'язання, що змінило структурування відносно позикового капіталу наступним чином: 27,7 % - довгострокові зобов'язання та 72,3 % - поточні зобов'язання. Поточні зобов'язання підприємства включають в себе поточну кредиторську заборгованість, котра за період дослідження зросла на 34962 тис. грн, інші поточні зобов'язання, які зросли на 18629 тис. грн.

Власне фінансові ресурси - базис для забезпечення фінансової стійкості суб'єкту та зниження ризику фінансової стійкості. Аналіз ризику зниження фінансової стійкості можна провести за коефіцієнтним методом (табл. 2.3, 2.4, 2.5.). В табл. 2.3 подано показники фінансової стійкості за джерелами формування капіталу

Таблиця 2.3

**Аналіз ризику зниження фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА
«XXX» за показниками структури джерел формування капіталу, 2021-
2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2021 р.
Коефіцієнт автономії	0,551	0,547	0,372	-0,179
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,449	0,453	0,628	0,179
Коефіцієнт фінансової залежності	1,816	1,830	2,690	0,874
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,226	1,205	0,592	-0,634
Коефіцієнт фінансового ризику	0,816	0,830	1,690	0,874
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,000	0,000	0,319	0,319
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	0,000	0,000	0,277	0,277
Коефіцієнт поточних зобов'язань	1,000	1,000	0,723	-0,277
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,000	0,000	0,468	0,468

Коефіцієнт автономії – перший із показників, котрий вказує на ризик зниження фінансової стійкості. Варто відзначити, що значення даного показника в межах підприємства вказує на значне залучення позикового капіталу, а у 2023 р. значення даного показника, яке складає 0,372 взагалі є нижче за норматив. Варто також акцентувати, що підприємство вважається

таким, що не піддається ризику зниження фінансової стійкості у випадку коли коефіцієнт автономії наближається до 1, проте таке значення коефіцієнту автономії не дає можливості до розширення власної діяльності. Отже, оберненим до коефіцієнту автономії є коефіцієнт відносно концентрації залученого капіталу, котрий відповідно динамічно зростає на 0,179, приймаючи значення вище нормативу, що генерує зростання ризику втрати фінансової стійкості. Зростання в межах коефіцієнту концентрації залученого капіталу та відповідне скорочення в межах коефіцієнту автономії провокує відповідно і збільшення коефіцієнту фінансової залежності на 0,874, що також акцентує на зростанні ризику втрати фінансової стійкості підприємства. У 2023 р. коефіцієнт фінансової стабільності приймає значення нижче за нормативне (складає 0,592), що також акцентує на зростанні ризику втрати фінансової стійкості суб'єкту; у 2021 та 2022 рр. даний показник відповідає нормативу.

Тож, зростання позикового капіталу спровокувало зростання ризику втрати фінансової стійкості суб'єкту в значних обсягах.

В табл. 2.4 подано аналіз ризику втрати фінансової стійкості суб'єкту за показниками стану оборотних активів.

Таблиця 2.4

**Аналіз ризику зниження фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА
«XXX» за показниками стану оборотних активів, 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2021 р.
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,701	0,704	0,502	-0,199
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	0,462	0,459	0,291	-0,171
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	0,945	0,911	0,433	-0,511
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,018	0,094	0,000	-0,017

Дослідження ризику зниження фінансової стійкості підприємства за показниками стану оборотних активів (табл. 2.4) вказує на те, що коефіцієнт

маневреності власного капіталу у 2021-2023 рр. відповідає нормативному значенню, проте його динаміка характеризується скороченням на 0,199.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами також відповідає нормативу у 2021-2023 рр., але також окреслюється скороченням на 0,171. Коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами у 2023 р. має значення нижче за норматив, у 2021-2022 рр. його значення відповідають нормативному, тож за даним показником у 2023 р. генерується фінансовий ризик. Коефіцієнт маневреності відносно власних коштів окреслюється скороченням, приймаючи нульове значення у 2023 р., що вказує на генерування ризику втрати фінансової стійкості.

У табл. 2.5 подано аналіз ризику зниження фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. за показниками стану основного капіталу.

Таблиця 2.5

Аналіз ризику зниження фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за показниками стану основного капіталу, 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2021 р.
Коефіцієнт виробничого потенціалу	0,239	0,349	0,220	-0,019
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,123	0,122	0,156	0,033
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	5,077	5,183	1,785	-3,292

Показники стану основного капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за період 2021-2023 рр. (табл. 2.5) мають негативну динаміку:

- коефіцієнт майна виробничого призначення скорочується на 0,019;
- коефіцієнт нагромадження амортизації зростає на 0,033, що також є негативним;
- коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів скорочується на 3,292.

Тож, дослідження показників фінансової стійкості вказує на генерування ризику фінансової стійкості в значній мірі за показниками структури джерел

формування капіталу та на середньому рівні генерації ризику за показниками стану оборотних активів та стану основного капіталу.

Досліджуючи питання ризику зниження фінансової стійкості вважаємо за доцільне проаналізувати прибуток, який у вигляді нерозподіленого прибутку може включатись у виробництво збільшуючи обсяги власних фінансових ресурсів та зменшуючи ризик втрати фінансової стійкості.

Тож, за даними табл. 2.6 проведемо аналіз з фінансових результатів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.6

Аналіз ризику втрати фінансової стійкості за дослідженням фінансових результатів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ», 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення 2023 р. до 2021 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	39630	x	73923	x	102666	x	63036
Операційні витрати	30904	100,0	41099	100,0	82537	100,0	51633
у тому числі:							
а) собівартість реалізованої продукції	28173	91,2	33480	81,5	68144	82,6	39971
б) адміністративні витрати	2581	8,4	3307	8,0	4279	5,2	1698
в) витрати а збут	0	0,0	3465	8,4	9035	10,9	9035
г) інші операційні витрати	150	0,5	847	2,1	1079	1,3	929
Валовий прибуток	11457	x	40443	x	34522	x	23065
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	X	28,9	x	54,7	x	33,6	X
Інші операційні доходи	3864	x	3017	x	461	x	-3403

Прибуток від операційної діяльності	12590	x	35841	x	20590	x	8000
-------------------------------------	-------	---	-------	---	-------	---	------

Продовж. табл. 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8
Фінансові та інвестиційні витрати	0	x	2885	x	4855	x	4855
Фінансові та інвестиційні доходи	200	x	438	x	1139	x	939
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	12790	x	33394	x	16874	x	4084
Прибуток від звичайної діяльності	12790	x	33394	x	16874	x	4084
Чистий прибуток	12790	x	33394	x	16874	x	4084
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	X	32,3	x	45,2	x	16,4	X
У % до валового прибутку	X	111,6	x	82,6	x	48,9	X

За даними табл. 2.6, чистий дохід має зростанням на 63036 тис. грн. При цьому варто сказати, що операційні витрати ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за період 2021-2023 рр. зросли на 51633 тис. грн.

Собівартість реалізованої продукції окреслює зростання на 39971 тис. грн за період 2021 -2023 рр. Адміністративні витрати тенденційно зростають на 1698 тис. грн, витрати на збут зросли за період дослідження на 9035 тис. грн. Інші операційні витрати зросли у 2023 р. порівняно із 2021 р. на 929 тис. грн. Валовий прибуток характеризується зростанням на 23065 тис. грн за 2021-2023 рр. Валовий прибуток у відсотках до чистого доходу складає 28,9 %, 54,7 % та 33,6 % відповідно у 2021-2023 рр.

Інші операційні доходи підприємства за період 2021-2023 рр. скорочуються на 3403 тис. грн. Прибуток від операційної діяльності зростає на 8000 тис. грн. Фінансові та інвестиційні доходи зростають в межах періоду дослідження на 939 тис. грн. Фінансові та інвестиційні витрати збільшуються на 4855 тис. грн. Чистий прибуток ПІДПРИЄМСТВА «XXX» зростає на 4084

тис. грн. Чистий прибуток у відсотках до чистого доходу становить відповідно 32,3 %, 45,2 % та 16,4 % у 2021-2023 рр. Чистий прибуток у відсотках до валового прибутку становить відповідно 111,6 %, 82,6 % та 48,9 % за 2021-2023 рр.

Ділова активність підприємства впливає на вивільнення коштів з обороту та можливості їх інвестування в оборот, зменшуючи потреби в позиковому капіталі та скорочуючи ризик зниження фінансової стійкості суб'єкту.

Тож, проведемо дослідження ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Аналіз ризику зниження фінансової стійкості за показниками ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.	
				абсолют- не, тис. грн	відносне, %
Коефіцієнт обертання активів	2,103	1,374	0,809	-1,294	-61,5507
Тривалість одного обороту активів	171	262	445	274	160,1
Коефіцієнт обертання оборотних активів	2,486	1,641	1,144	-1	-54,0
Тривалість одного обороту оборотних активів	145	219	315	170	117,3
Коефіцієнт обертання запасів	4,115	3,275	1,890	-2	-54,1
Тривалість одного обороту запасів	87	110	190	103	117,7
Коефіцієнт обертання коштів в розрахунках	7,456	3,436	3,131	-4	-58,0
Тривалість одного обороту коштів в розрахунках	48	105	115	67	138,1
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	7,600	3,713	3,284	-4	-56,8
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості	47	97	110	62	131,4
Коефіцієнт обертання власного капіталу	6,238	2,511	1,881	-4	-69,8
Тривалість одного обороту власного капіталу	58	143	191	134	231,6
Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	5,754	6,374	2,884	-3	-49,9
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості	63	56	125	62	99,5
Тривалість операційного циклу, днів	136	215	305	170	125,0

Тривалість фінансового циклу, днів	73	158	181	107	146,8
------------------------------------	----	-----	-----	-----	-------

За даними табл. 2.7 в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. відбулося погіршення ділової активності, що спровоковано:

- зростанням тривалості операційного циклу на 170 днів (на 125 %);
- зростанням фінансового циклу на 107 днів (у 1,5 рази);

При цьому зростання відносно операційного циклу спровоковане:

- зростанням стосовно тривалості обороту запасів на 103 дні (на 117,7 %);
- зростанням тривалості обороту коштів у розрахунках на 67 днів (на 138,1 %);

Зростання відносно тривалості фінансового циклу викликане:

- збільшенням тривалості операційного циклу;
- збільшенням тривалості обороту кредиторської заборгованості на 62 дні (на 99,5 %).

Тож, зростання відносно тривалості операційного та фінансового циклу також генерує в собі ризик зниження фінансової стійкості.

За даними табл. 2.8 визначимо тип фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. Власне тип фінансової стійкості також окреслює ризик зниження фінансової стійкості та посягання на фінансову безпеку підприємства.

Дослідження за даними табл. 2.8 відносно типу фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» у 2021-2023 рр. вказують на кризовий фінансовий стан підприємства, оскільки запаси підприємства не покриваються джерелами їх формування.

Вважаємо за доцільне в межах аналізу ризику втрати фінансової стійкості підприємства проаналізувати поріг рентабельності підприємства та запас його фінансової стійкості (табл. 2.9).

За даними табл. 2.9 за період 2021-2023 рр. у ПІДПРИЄМСТВА «XXX» відбулось зростання стосовно маржинального доходу на 36012,6 тис. грн (у 2,4 рази). При цьому варто відзначити, що змінні витрати збільшувались

повільнішими темпами (зросли на 112,9 %), порівняно із постійними витратами (зросли у 3,7 рази), що є негативним.

Таблиця 2.8

**Визначення типу фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX»
за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.
Власні оборотні кошти	8939,0	32486,0	2146,0	-6793,0
Довгострокові зобов'язання	0,0	0,0	29477,0	29477,0
Запаси	9460,0	35679,0	72951,0	63491,0
Власні оборотні кошти та довгострокові зобов'язання	8939,0	32486,0	31623,0	22684,0
Загальна величина основних джерел формування запасів	8939,0	32486,0	31623,0	22684,0
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів	-521,0	-3193,0	-70805,0	-70284,0
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів	-521,0	-3193,0	-41328,0	-40807,0
Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів	-521,0	-3193,0	-41328,0	-40807,0
Тип фінансової стійкості	Кризовий фінансовий стан			
Коефіцієнт забезпечення запасів відповідними джерелами формування	0,945	0,911	0,433	-0,5
Надлишок (+) або нестача (-) відповідних джерел формування на 1 грн. запасів, грн.	-0,06	-0,09	-0,57	-0,5

В свою чергу зростання постійних витрат швидшими темпами аніж змінних витрат спровокувало зростання коефіцієнту маржинального доходу з 0,386 у 2021 р. до 0,497 – у 2023 р. Отже, підприємство збільшило обсяги виручки, котра йде на забезпечення прибутку та покриття постійних витрат.

При цьому за період дослідження поріг рентабельності в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» зріс із 17009,8 тис. грн у 2021 р. до 61735,7 тис. грн у 2023 р., тобто у 2,7 рази, що є негативним та генерує зростання ризику втрати фінансової стійкості суб'єкту. За таких обставин зона фінансової стійкості

збільшилась із 22620,2 тис. грн – у 2021 р. до 41391,3 тис. грн – у 2023 р., тобто на 83,0 %. За таких обставин запас фінансової стійкості скоротився із 57,1 % у 2021 р. до 40,1 % - у 2023 р., тобто на 16,9 в.п., що є негативним, оскільки генерує ризик втрати фінансової стійкості підприємства.

Таблиця 2.9

**Аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.	
				абсолютне, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням інших операційних доходів	39630,0	76940,0	103127,0	63497,0	160,2
Операційні витрати, тис. грн.	30904,0	41099,0	82537,0	51633,0	167,1
у тому числі:					
а) змінні витрати	24342,3	24729,0	51826,7	27484,4	112,9
б) постійні витрати	6561,7	16370,0	30710,3	24148,6	368,0
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	8726,0	35841,0	20590,0	11864,0	136,0
Маржинальний дохід, тис. грн.	15287,7	52211,0	51300,3	36012,6	235,6
Коефіцієнт маржинального доходу у чистому доході	0,386	0,679	0,497	0,112	29,0
Поріг рентабельності, тис. грн.	17009,8	24123,4	61735,7	44725,9	262,9
У % до чистого доходу	42,9	31,4	59,9	16,9	39,5
Зона фінансової стійкості, тис. грн.	22620,2	52816,6	41391,3	18771,1	83,0
Запас фінансової стійкості, %	57,1	68,6	40,1	-16,9	x

Дослідивши запас фінансової стійкості та акцентуючи на тому, що він генерує в межах підприємства зростання ризику втрати фінансової стійкості, вважаємо за доцільне дослідити які ж саме чинники вплинули на даний запас (табл. 2.10).

Факторне дослідження стосовно порогу рентабельності та стосовно запасу фінансової стійкості вказує на скорочення запасу фінансової стійкості

та генерування додаткового ризику втрати фінансової стійкості спровоковане впливом двох базових факторів:

- обсягом відносно постійних витрат;
- коефіцієнтом маржинального доходу.

В межах факторного аналізу використано метод ланцюгових підставок, який передбачає розрахунок умовного значення стосовно показника порогу рентабельності.

Таблиця 2.10

Факторний аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.	
				абсолютне, тис. грн	відносне, %
Вихідна інформація для розрахунку					
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням інших операційних доходів	39630,0	76940,0	103127,0	63497,0	160,2
Постійні операційні витрати, тис. грн	6561,7	16370,0	30710,3	24148,6	368,0
Коефіцієнт маржинального доходу у чистому доході	0,386	0,679	0,497	0,112	29,0
Поріг рентабельності, тис. грн.	17009,8	24123,4	61735,7	44725,9	262,9
У % до чистого доходу	42,9	31,4	59,9	16,9	39,5
Запас фінансової стійкості, %	57,1	68,6	40,1	-16,9	X
Прум					79609,6
ΔПР					44725,9
ΔПРпв					62599,8
ΔПРкмд					-17873,9
ЗФСум					83,5
ΔЗФС					-16,9
ΔЗФСчд					26,4
ΔЗФСпр					-43,4

За даними табл. 2.10, загальна зміна порогу рентабельності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» у 2023 р. порівнюючи із 2021 р. спровокована наступною дією факторів:

- зростанням постійних витрат, що відповідно спровокувало зростання порогу рентабельності на 62599,8 тис. грн;

- зростанням коефіцієнта маржинального доходу, що відповідно спровокувало скорочення порогу рентабельності на 17873,9 тис. грн.

Умовне значення порогу рентабельності склало 79609,6 тис. грн.

Розрахунок умовного значення показника запасу фінансової стійкості вказує на те, що зміна стосовно запасу фінансової стійкості викликається наступними факторами:

- чистим доходом реалізації;
- порогом рентабельності.

В межах досліджуваного ПІДПРИЄМСТВА «XXX» зміна запасу фінансової стійкості викликана:

- зростанням умовного чистого доходу на 26,4 %;
- скороченням умовного запасу порогу рентабельності на 43,3 %.

При цьому умовний запас фінансової міцності склав 83,5 %.

2.2. Оцінка впливу ризику незбалансованої ліквідності на фінансову безпеку підприємства

Ризик незбалансованої ліквідності – це ризик, котрий досягається невдалим структуруванням відносно активів оборотних в межах підприємства. Тож, вважаємо за доцільне розпочати аналіз ризику незбалансованої ліквідності зі структурування активів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Згідно із даними табл. 2.11 дослідження активів за характером обороту показало збільшення необоротних активів на 57061 тис. грн (на 93,7 %), при цьому зросла на 19,5 в.п. і питома вага даних активів та збільшення оборотних активів на 89315 тис. грн (на 82,2 %), при цьому питома вага оборотних активів скоротилась на 19,5 в.п.

Варто відзначити, що дослідження активів за формою їх функціонування показало збільшення на 69850 тис. грн (на 85,0 %) матеріальних активів; збільшення нематеріальних активів на 50702 тис. грн (на 98,1 %), фінансових активів на 25824 тис. грн (на 72,3 %).

Таблиця 2.11

Аналіз активів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Види майна (активів)	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	суми, тис. грн.	питом. ваги, пунк- тів	2023 р. у%до 2021 р.
За характером обороту									
Необоротні активи	3809	16,5	13656	16,2	60870	35,9	57061	19,5	93,7
Оборотні активи	19338	83,5	70773	83,8	108653	64,1	89315	-19,5	82,2
Всього	23147	100,0	84429	100,0	169523	100,0	146376	0,0	86,3
За формою функціонування									
Матеріальні	12295	53,1	38838	46,0	82145	48,5	69850	-4,7	85,0
Нематеріальні	974	4,2	10497	12,4	51676	30,5	50702	26,3	98,1
Фінансові	9878	42,7	35094	41,6	35702	21,1	25824	-21,6	72,3
Всього	23147	100,0	84429	100,0	169523	100,0	146376	0,0	86,3
За рівнем ліквідності									
Високоліквідні	158	0,7	3046	3,6	15	0,0	-143	-0,7	-953,3
Середньоліквідні	9720	42,0	32048	38,0	35687,0	21,1	25967	-20,9	72,8
Низьколіквідні	9460	40,9	35679	42,3	72951,0	43,0	63491	2,2	87,0
Важколіквідні	3809	16,5	13656	16,2	60870	35,9	57061	19,5	93,7
Всього	23147	100,0	84429	100,0	169523	100,0	146376	0,0	86,3
За джерелами формування оборотних активів									
Власні	8939	46,2	32486	45,9	31623	29,1	22684	-17,1	71,7
Позикові	10399	53,8	38287	54,1	77030	70,9	66631	17,1	86,5
Всього	19338	100,0	70773	100,0	108653	100,0	89315	0,0	82,2
За сферою розміщення оборотних активів									
У сфері виробництва	5529	28,6	29500	41,7	37277	34,3	31748	5,7	85,2

У сфері обігу	13809	71,4	41273	58,3	71376	65,7	57567	-5,7	80,7
Всього	19338	100,0	70773	100,0	108653	100,0	89315	0,0	82,2

Активи за рівнем ліквідності характеризуються скороченням високоліквідних активів на 143 тис. грн (у 9,5 разів); збільшенням середньоліквідних активів на 25967 тис. грн (на 72,8 %); збільшенням низьколіквідних активів на 63491 тис. грн (на 87,0 %); збільшенням важколіквідних активів на 57061 тис. грн (на 93,7 %).

Дослідження джерел формування оборотних активів вказує на: збільшення власних оборотних активів на 22684 тис. грн (на 71,7 %) та збільшення позикових коштів на 66631 тис. грн або (на 86,5 %). Зростання джерел формування активів позикового типу швидшими темпами аніж власних вказує на зростання фінансового ризику.

Дослідження активів за сферою розміщення показало, що у сфері виробництва активи збільшились на 31748 тис. грн (на 85,2 %), а у сфері обігу активи збільшились на 57567 тис. грн (на 80,7 %).

Вважаємо також доцільним з ціллю аналізу ризику незбалансованої ліквідності дослідити активи за видами в межах табл. 2.12.

За даними табл. 2.12 активи ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. збільшились на 146376 тис. грн (у 6,3 рази). При цьому необоротні активи збільшились на 57061 тис. грн (у 15 разів), оборотні активи збільшились на 89315 тис. грн (у 4,6 рази).

Довгострокові біологічні активи, що є складовою необоротних активів, за період дослідження збільшились на 1102 тис. грн (на 38,9 %). Виробничі фонди (як складова оборотних активів) збільшились на 31748 тис. грн (у 5,7 разів), фонди обігу збільшились на 57567 тис. грн (у 4,2 рази).

У складі оборотних виробничих фондів виробничі запаси збільшились на 1843 тис. грн (у 10 разів), поточні біологічні активи збільшились на 523 тис. грн (на 17,8 %), незавершене виробництво збільшилось на 29382 тис. грн (у 12,2 рази).

У складі фондів обігу готова продукція збільшилась на 31743 тис. грн (у 8,1 рази), поточна дебіторська заборгованість збільшилась на 22700 тис. грн (у 2,6 рази), грошові кошти і поточні фінансові інвестиції скоротились на 143 тис. грн (на 90,5 %), інші оборотні активи збільшились на 3267 тис. грн (у 2,9 разів).

Таблиця 2.12

Аналіз активів за видами ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Види активів (майна)	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	питом. ваги, пунктів	у % до 2021 р.
Майно - всього	23147	100,0	84429	100,0	169523	100,0	146376	0,0	632,4
Необоротні активи	3809	16,5	13656	16,2	60870	35,9	57061	19,5	1498,1
Довгострокові біологічні активи	2835	12,2	3033	3,6	3937	2,3	1102	-9,9	38,9
Оборотні активи	19338	83,5	70773	83,8	108653	64,1	89315	-19,5	461,9
Оборотні виробничі фонди	5529	23,9	29500	34,9	37277	22,0	31748	-1,9	574,2
Виробничі запаси	172	0,7	1977	2,3	2015	1,2	1843	0,4	1071,5
Поточні біологічні активи	2940	12,7	2383	2,8	3463	2,0	523	-10,7	17,8
Незавершене виробництво	2417	10,4	25140	29,8	31799	18,8	29382	8,3	1215,6
Фонди обігу	13809	59,7	41273	48,9	71376	42,1	57567	-17,6	416,9
Готова продукція і товари	3931	17,0	6179	7,3	35674	21,0	31743	4,1	807,5
Поточна дебіторська заборгованість	8585	37,1	31234	37,0	31285	18,5	22700	-18,6	264,4
Грошові кошти і поточні	158	0,7	3046	3,6	15	0,0	-143	-0,7	-90,5

фінансові інвестиції									
Інші оборотні активи	1135	4,9	814	1,0	4402	2,6	3267	-2,3	287,8

Дослідивши активи вважаємо за доцільне проаналізувати показники ліквідності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за коефіцієнтним методом (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Показники ліквідності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,015	0,080	0,000	-0,015
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,950	0,917	0,463	-0,486
Загальний коефіцієнт ліквідності	1,860	1,848	1,411	-0,449
Коефіцієнт покриття запасів	0,958	1,532	1,074	0,116

Згідно із даними табл. 2.13 коефіцієнт абсолютної ліквідності складає 0,000 у 2023 р. оскільки грошові кошти у 2023 р. складають лише 15 тис. грн, а поточні зобов'язання 77030 тис. грн., що вказує на те, що підприємство немає абсолютної ліквідності в даному році. У 2021 та 2022 рр. значення показників абсолютної ліквідності по підприємству є нижчими за норматив.

Значення показників швидкої ліквідності у 2021-2022 рр. в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» відповідають нормативу та є нижчими за норматив у 2023 р. Загальний коефіцієнт ліквідності відповідає нормативу у всіх досліджуваних роках, характеризуючись динамічним скороченням на 0,449.

Коефіцієнт покриття запасів у 2021 р. є нижчим за норматив та приймає нормативні значення у 2022-2023 рр.

Графічне відображення показників ліквідності подане в межах рис. 2.1.

Дослідивши коефіцієнти ліквідності вважаємо за доцільне з ціллю аналізу ризику незбалансованої ліквідності проаналізувати рентабельність виробничих фондів за факторами (табл. 2.14).

Дослідження за даними табл. 2.14 вказує на те, що рентабельність

відносно виробничих фондів знизилась на 9048,8 тис. грн (на 24,0 %).

Рентабельність відносно продажу у 2023 р. порівняно із 2021 р. знизилась на 15,8 %, коефіцієнт фондомісткості знизився на 36,0 %, коефіцієнт завантаженості оборотних виробничих фондів знизився на 21,7 %.

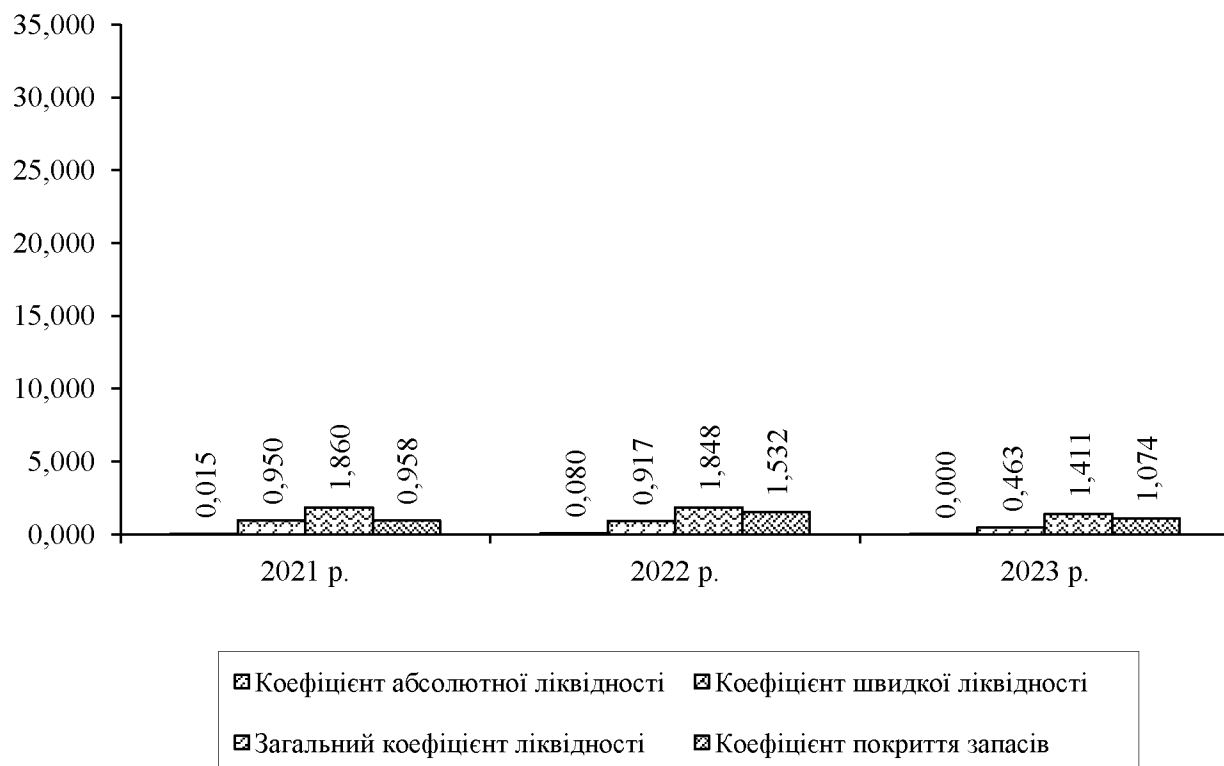

Рис. 2.1. Динаміка показників ліквідності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Рентабельність відносно виробничих фондів перебуває під впливом трьох базових чинників:

- рентабельність продажу;
- коефіцієнт фондомісткості продукції;
- коефіцієнт завантаженості в межах оборотних виробничих фондів.

Дослідивши рентабельність в межах виробничих фондів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» слід акцентувати наступний вплив:

- скорочення виробничих фондів на 18487,4 тис. грн за рахунок рентабельності продажу;
- зростання рентабельності виробничих фондів на 7622,6 тис. грн за

рахунок коефіцієнту фондомісткості продукції;

- зростання рентабельності виробничих фондів на 1816,0 за рахунок коефіцієнту завантаженості оборотних виробничих фондів.

Таблиця 2.14

**Факторний аналіз рентабельності виробничих фондів
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Показники	Умовні позначення	2021 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2021 р., (+;-)	
				абсолютне, тис. грн	відносне, %
Прибуток від господарської діяльності, тис. грн.	П	12790,0	16874,0	4084,0	31,9
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	ЧД	39630	102666	63036,0	159,1
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	ОЗ	26,9	44,6	17,7	165,9
Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів, тис. грн.	ОВФ	7,1	14,4	7,3	202,8
Загальна рентабельність виробничих фондів, %	РВФ	37673,0	28624,3	-9048,8	-24,0
Рентабельність продажу, %	РП	32,3	16,4	-15,8	-49,1
Коефіцієнт фондомісткості продукції	КФ	0,0007	0,0004	-0,0002	-36,0
Коефіцієнт завантаженості оборотних виробничих фондів	КЗ	0,0002	0,0001	0,0000	-21,7
РВФум1					19185,6
РВФум2					26808,2
ΔРВФ					-9048,8
ΔРВФрп					-18487,4
ΔРВФкф					7622,6
ΔРВФкз					1816,0

ДРВФ	-9048,8
------	---------

Вважаємо за доцільне також з ціллю аналізу ризику незбалансованої ліквідності дослідити показники рентабельності оборотних активів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

**Аналіз рентабельності оборотних активів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ»
за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.
Рентабельність виробничих витрат	40,7	120,8	50,7	10,0
Рентабельність продажу	32,3	45,2	16,4	-15,8
Рентабельність операційної діяльності	40,7	87,2	24,9	-15,8
Рентабельність виручки від операційної діяльності	28,9	46,6	20,0	-9,0
Чиста рентабельність звичайної діяльності	41,4	75,9	19,3	-22,1
Чиста рентабельність виробничих фондів	188,9	190,7	50,5	-138,4
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	1,407	2,208	1,507	0,100
Коефіцієнт окупності витрат операційної діяльності	1,407	1,872	1,249	-0,158

Згідно із даними табл. 2.15, для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» у 2021-2023 рр. відбулося зростання рентабельності виробничих витрат за період дослідження на 10,0 в.п. та скорочення рентабельності продажу та рентабельності операційної діяльності на 15,8 в.п.; скорочення рентабельності виручки від операційної діяльності на 9 в.п.; скорочення чистої рентабельності господарської діяльності на 22,1 в.п. та скорочення чистої рентабельності виробничих фондів на 138,4 в.п. Відповідно коефіцієнт окупності виробничих витрат збільшився на 0,100, а коефіцієнт окупності витрат від операційної діяльності зменшився на 0,158. Така динаміка відносно показників рентабельності оборотних активів генерує ризик незбалансованої ліквідності для підприємства.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ З ЦІЛЛЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Управління капіталом з метою удосконалення управління фінансовими ризиками

Управління капіталом – базис ефективного функціонування, адже саме завдяки капіталу і функціонує підприємство. І тут досить важливо не лише мати даний капітал на етапі утворення підприємства, а й в подальшому зберегти та примножити його. Саме ефективне управління дозволить зберегти і примножити капітал. Ефективне управління відносно капіталу передбачає постійне балансування акцентуючи увагу на таких аспектах як:

- вартість залучення;
- приналежність капіталу;
- ризик;
- прибутковість;
- доцільність збільшення;
- схильність до ризику фінансового менеджера.

Управління відносно капіталу, з нашого погляду, повинно здійснюватись на стратегічному та операційному рівні з інтеграцією даного управління в загальну стратегію підприємства.

Управління капіталом суб'єкту на стратегічному рівні передбачає чітке окреслення стратегії управління. Зокрема, тут слід виділити такі види стратегій [7; 13; 14]:

- 1) консервативна стратегія, мета якої досягнення прибутковості вищої за депозит;
- 2) збалансована стратегія, мета якої досягнення прибутковості вищої за середньоринкову;

- 3) ризикова стратегія, мета якої максимізація відносно приросту активів;
- 4) індексна стратегія, мета якої орієнтація на інвесторів та отримання інвестиційного прибутку.

Базисна мета здійснення управління відносно капіталу будь-якого господарюючого суб'єкту – досягнення ефективного балансу між ризиком та максимізацією ефективності.

Варто акцентувати увагу, що під час здійснення управління менеджер повинен здійснювати управління на базі таких принципів:

- взаємозв'язок із стратегічними цілями підприємства;
- мінімізація витрат на формування різних джерел здійснення фінансування;
- балансування обсягів капіталу та активів;
- прагнення до ефективності використання капіталу;
- обрання оптимальних управлінських підходів відносно капіталу.

Якщо підприємство прийме рішення відносно потреби у залученні позикового капіталу, то перш за все необхідно:

- здійснити пошук найвигідніших для конкретного підприємства джерел залучення;
- забезпечити ефективне використання залученого капіталу;
- підвищення рентабельності підприємства;
- дотримання ризику зниження фінансової стійкості на прийнятному рівні;
- якісний і кількісний аналіз всіх ймовірних ризиків відносно залучення позикового капіталу і лише після оцінки всіх ймовірних ризиків прийняття рішення про доцільність залучення;
- прагнення до розширення: діяльності, асортименту кінцевої продукції, кількості кінцевих споживачів;
- прагнення до підвищення якості продукції;
- прагнення до примноження іміджу підприємства;
- прагнення до зростання інвестиційної привабливості в межах підприємства.

Окреслюючи процес управління відносно позикового капіталу, варто відзначити і базові аспекти відносно управління власним капіталом підприємства, зокрема:

- чітке окреслення оптимальних потреб підприємства у власному капіталі;
- чітке усвідомлення, що власний капітал – основа фінансової стійкості підприємства;
- ефективне використання власного капіталу;
- примноження власного капіталу;
- формування власного капіталу акцентуючи увагу на вимогах законодавства;
- постійний моніторинг та аналіз власного капіталу.

Синергічне управління відносно капіталу підприємства передбачає одночасне і злагоджене формування управлінських дій як відносно власного, так і відносно позикового капіталу підприємства.

Тож, синергічне управління капіталом передбачає:

- прагнення до мінімізації ризику за планового забезпечення дохідності сукупного капіталу;
- прагнення до максимізації рентабельності на основі формування оптимальної структури капіталу;
- ефективне і раціональне використання в межах оптимальної структури капіталу, що сформована підприємством;
- прагнення до фінансової гнучкості відносно прийняття рішень стосовно капіталу;
- формування капіталу достатнього для ефективного розвитку суб'єкту;
- формування оптимальності відносно оборотності капіталу;
- можливість використання реінвестованого капіталу;
- оцінка всіх ймовірно можливих ризиків при прийнятті управлінських рішень відносно капіталу.

Дієвий механізм здійснення управління капіталом підприємства – це не лише ефективність відносно капіталу, а й ефективність відносно

функціонування підприємства вцілому. Тож, управління відносно капіталу суб'єкту – це синергія застосування принципів і конкретних методів їх втілення та формування управлінських рішень відносно формування оптимальності капіталу з різних джерел та подальшого ефективного використання капіталу прагнучі до примноження і реінвестування [3].

Управління відносно формування структури капіталу є важливим управлінським напрямком в межах суб'єкту вцілому.

Саме управління з акцентом на формування оптимальної структури капіталу забезпечить ефективність у співвідношенні власної та позикової складової капіталу на шляху отримання суб'єктом прибутку та забезпеченні мінімізації ризику втрати фінансової стійкості суб'єкту.

Акцентованість на формування оптимальної структури капіталу передбачає обрання критеріїв оптимізації в залежності від прагнень підприємства. Варто відзначити, що обрання одного із оптимізаційних критеріїв автоматично виключає інший оптимізаційний критерій.

Тож, у практиці фінансового менеджменту використовують для цілей управління капіталом наступні оптимізаційні критерії:

- максимізація рівня рентабельності. Даний критерій прагне до максимізації рентабельності, при цьому максимізації досягає і фінансовий ризик підприємства;

- мінімізації середньозваженої вартості капіталу. Даний критерій прагне до мінімізації фінансових ризиків за мінімізації вартості залучення капіталу;

- мінімізації фінансових ризиків. Даний критерій акцентує увагу саме на мінімізації фінансових ризиків, проте має у своєму складі три підкритерії: агресивний, консервативний та компромісний. Всі ці підходи акцентують на ставленні до ризику. Тож, зацентуємо увагу на оптимізації структури капіталу в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за трьома оптимізаційними підходами, сформувавши управлінські рішення для підприємства. Який самий оптимізаційний підхід обрати вирішить саме підприємство на базі тих стратегічних завдань, що визначені підприємством.

Таблиця 3.1

Структурованість капіталу за критерієм мінімізації фінансового ризику ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Вихідна інформація			
Середня вартість необоротних активів	2906	8732,5	37263
Середня вартість оборотних активів	15939,5	45055,5	89713
Максимальна додаткова потреба в оборотних активах в період сезонності	11120	14940	21708
Агресивний підхід			
Позиковий капітал - 100% змінної частини оборотних активів та 50% постійної частини оборотних активів	19089,8	37467,8	66564,5
Власний капітал - всі інші кошти, що інвестуються в необоротні та оборотні активи	2906	8732,5	37263
Структура капіталу:			
- власного	13,2	18,9	35,9
- позикового	86,8	81,1	64,1
Консервативний підхід			
Позиковий капітал - 50% змінної частини оборотних активів	5560	7470	10854
Власний капітал - всі інші кошти, що інвестуються в необоротні та оборотні активи	24405,5	61258	137830
Структура капіталу:			
- власного	81,4	89,1	92,7
- позикового	18,6	10,9	7,3
Компромісний підхід			
Позиковий капітал – 100 % змінної частини оборотних активів	11120	14940	21708
Власний капітал - всі інші кошти, що інвестуються в необоротні та оборотні активи	18845,5	53788	126976
Структура капіталу:			
- власного	62,9	78,3	85,4
- позикового	37,1	21,7	14,6

Згідно із даними табл. 3.1, формуючи оптимальну структуру капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. за критерієм мінімізації фінансового ризику враховуючи три складові даного підходу: агресивний, консервативний та помірний і додаткову потребу у капіталу у період сезонності, можемо вказати, що:

- консервативна складова підходу передбачає формування у 2023 р. 92,7 % - власного капіталу та 7,3 % - позикового капіталу;

- компромісна складова підходу передбачає формування у 2023 р. 85,4 %
- власного капіталу та 14,6 % - позикового капіталу;
- агресивна складова підходу передбачає формування у 2023 р. 35,9 % - власного капіталу та 64,1 % - позикового капіталу.

Наступним оптимізаційним критерієм є критерій мінімізації середньозваженої вартості, тож, здійснимо оптимізацію структури капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. (табл. 3.2).

За даними табл. 3.2, згідно оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу оптимальною буде вважатися структура капіталу яка забезпечить мінімальну середньозважену вартість капіталу, зокрема для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» ця мінімальна середньозважена вартість 14,3 % досягається за 35,0 % власного капіталу та 65,0 % позикового капіталу.

При цьому згідно аналізу даних підприємства дійсна структура капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» у 2023 р. складає 43,0 % власного капіталу та 57,0 % позикового капіталу.

Третій оптимізаційний критерій відносно структури капіталу – критерій максимізації рівня рентабельності, тож оптимізуємо структуру капіталу за даним критерієм для ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Доцільність оптимізації за даним критерієм передбачає спочатку розрахунок показника ефекту фінансового левериджу.

Даний показник показує чи доцільно взагалі залучати позиковий капітал, чи приносить він додатковий прибуток до власного капіталу підприємства.

Забезпечити такий прибуток підприємство може лише у випадку коли коефіцієнт валової рентабельності активів є вищим ніж відсотки за кредит. Плече фінансового важеля може лише або ж підсилювати або ж послаблювати дію даного ефекту.

Таблиця 3.2

**Оптимізація структури капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за
критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу, 2023 р.**

Показники	Варіанти							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Загальна сума сформованого капіталу, тис. грн.	54579	54579	54579	54579	54579	54579	54579	54579
Варіанти структури капіталу, %								
а) власний (пайовий) капітал	10	15	20	25	30	35	40	45
б) позиковий капітал (кредит)	75	70	65	60	55	65	60	55
Рівень передбачуваних дивідендних виплат, %	32,5	35,0	37,5	40,0	42,5	37,5	40,0	42,5
Рівень ставки відсотка за кредит з урахуванням премії за ризик %	24,0	23,3	22,9	22,5	22,2	22,9	22,5	22,2
Ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Податковий коректор	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Рівень ставки відсотка за кредит з урахуванням податкового коректора	24,0	23,3	22,9	22,5	22,2	22,9	22,5	22,2
Вартість складових елементів капіталу %:								
а) власного капіталу	8,1	10,5	13,1	16,0	19,1	13,1	16,0	19,1
б) позикового капіталу	18,0	16,3	14,9	13,5	12,2	14,9	13,5	12,2
Середньозважена вартість капіталу, %	15,5	14,6	14,3	14,5	15,3	14,3	14,5	15,3

Отже, розрахуємо ефект фінансового левериджу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. (табл.3.3).

Таблиця 3.3

**Розрахунок ефекту фінансового левериджу
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Середньорічна величина позикового капіталу	12492,5	24343,0	72397,0
Середньорічна величина власного капіталу	6353,0	29445,0	54579,0
Коефіцієнт фінансового левериджу	1,966	0,827	1,326
Податковий коректор	1,0	1,0	1,0
Ставка відсотку за кредит	25,0	25,0	30,0
Валовий прибуток	11457,0	40443,0	34522,0
Середньорічна величина активів	18845,5	53788,0	126976,0
Коефіцієнт валової рентабельності активів	60,8	75,2	27,2
Ефект фінансового левериджу	70,39	41,49	-3,73

За даними табл. 3.3, можемо помітити недоцільність залучення позикового капіталу, бо ефект фінансового левериджу у 2023 р. має від'ємне значення.

Від'ємне значення відносно ефекту фінансового левериджу формується тому, що відсотки за кредит є вищими ніж коефіцієнт валової рентабельності активів. У 2021 та 2022 рр. залучення позикового капіталу є доцільним, бо ефект має додатне значення показника розрахунку.

3.2. Управління оборотними активами з метою удосконалення управління фінансовими ризиками на підприємстві

Управління оборотними активами з ціллю удосконалення процесу управління фінансовими ризиками на підприємстві – це перш за все управління акцентоване на мінімізації фінансових ризиків у ситуації прагнення забезпечення виробничого процесу активами.

Варто відзначити, що оборотні активи мають різний ризик. Так, зокрема активи з найменшим ризиком – грошові кошти та еквіваленти, проте ці активи оборотні не приносять підприємству жодного прибутку, активи із середнім ризиком – це виробничі запаси, готова продукція, дебіторська заборгованість. Саме дані активи оборотні забезпечують виробництво (виробничі запаси) та надають можливість вивільнення коштів з обороту (дебіторська заборгованість та готова продукція). Саме активи оборотні із середнім ризиком впливають на тривалість фінансового та операційного циклів підприємства, тим самим позначаючись на ризику незбалансованої ліквідності, втрати фінансової стійкості суб'єкту.

Варто сказати і про те, що виробничі запаси, готова продукція, у випадку формування неліквідів або ж сировини, готової продукції, що швидко псується можуть генерувати оборотні активи із високим ризиком.

Окрім того високий ризик має прострочена або ж неліквідна дебіторська заборгованість.

Тож, з ціллю удосконалення управління фінансовими ризиками на підприємстві, вважаємо, що варто акцентувати увагу на оборотних активах за рухом їх вартості впродовж операційного та фінансового циклів. Даний рух вартості передбачає формування:

- виробничих запасів різного роду та різної тривалості зберігання;
- запасів готової продукції;
- грошових коштів;
- товарів;
- дебіторської заборгованості.

Тож, вважаємо, що управлінські дії відносно оборотних активів з ціллю управління фінансовими ризиками на підприємстві для забезпечення його фінансової безпеки варто зосередити на цих складових.

Зосередження на даних складових управління передбачає:

1) окреслення і чітке розділення складових оборотних активів підприємства за ризиковістю;

- 2) оптимізація обсягів «непрацюючих» оборотних активів, тобто грошових коштів за моделлю Баумоля;
- 3) оптимізація запасів за моделлю Гаріса;
- 4) розподіл зусиль з контролю за станом запасів згідно ABC аналізу;
- 5) оптимізація дебіторської заборгованості;
- 6) вжиття заходів до скорочення дебіторської заборгованості.

Тож, розпочнемо з розподілу активів оборотних ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за категорією ризику за 2021-2023 р.

Таким чином, згідно дослідження даних табл. 3.4 можемо помітити, що питома вага активів з мінімальним фінансовим ризиком варіює: 0,8 % - у 2021 р.; 4,3 % - у 2022 р. та 0,0 % - у 2023 р.

Оборотні активи з мінімальним ризиком в межах підприємства – грошові кошти, цінні папери - відсутні.

Оборотні активи з малим ризиком включають в себе: дебіторську заборгованість підприємств з нормальним фінансовим станом, запаси, готову продукцію, питома вага в межах підприємства даних активів складає відповідно у 2021 р. 73,3 %, у 2022 р. – 46,5 % та у 2023 р. – 63,7 %, відповідно маючи тенденцію до скорочення.

Оборотні активи із середнім ризиком – це незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, в межах підприємства динаміка оборотних активів наступна: 2021 р. – 11,8 %, 2022 р. – 35,2 % та 2023 р. 27,5 %.

Оборотні активи з високим ризиком – дебіторська заборгованість підприємства зі складним фінансовим станом, готова продукція, що не користується попитом. Да дана група в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» складає: 14,1 % - у 2021 р., 14,0 % - у 2022 р. та 8,9 % - у 2023 р.

Проведені дослідження показали, що найбільший ризик підприємство має у 2022 р. згідно розподілу оборотних активів підприємства за категорією ризику.

Таблиця 3.4

**Групування оборотних активів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за
ступенем ризику, 2021-2023 рр.**

Ступінь ризику	Групи оборотних активів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.	
		сума, тис. грн	у % до підсу мку	сума, тис. грн	у % до підсу мку	сума, тис. грн	у % до підсум ку	суми, тис. грн	пи- том. ваги, пун- ктів
Мінімал ьний	Грошові кошти, цінні папери	158	0,8	3046	4,3	15	0,0	-143	-0,8
Малий	Дебіторсь- ка заборго- ваність під- приємств з нормаль- ним фінан- совим станом, запа- си, готова продукція	15046	73,3	33217	46,5	73711	63,7	58665	-9,7
Середній	Незавер- шене виро- бництво, витрати майбутніх періодів	2417	11,8	25140	35,2	31799	27,5	29382	15,7
Високий	Дебіторсь- ка заборго- ваність під- приємства зі складним фінансо- вим станом, готова продукція, що не ко- ристується попитом	2896	14,1	9988	14,0	10263	8,9	7367	-5,3

Далі вважаємо за доцільне оптимізувати запаси підприємства на базі використання моделі Уілсона. Дана модель дозволяє мінімізувати поточні витрати шляхом розрахунку оптимального розміру партії постачання запасів, і визначається за формулою [6, 10]:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \cdot OПП \cdot C_{pz}}{C_x}} \quad (3.1)$$

де EOQ – економічний обсяг замовлення, тис. грн.;

C_{pz} – витрати виконання замовлення, тис. грн.;

OПП – середній попит, тис. грн.;

C_x – вартість збереження одиниці товару [6, с.133].

Попередньо варто окреслити доцільність розподілу запасів на виробничі і товарні, далі в розрізі цих видів виділяють запаси по яким доцільним буде застосування оптимізаційної моделі.

Згідно даної моделі можна розрахувати оптимальний обсяг замовлення необхідної для підприємства сировини, матеріалів. Оскільки значна частина сировини для виробництва продукції ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» є власного виробництва і то, оптимізуємо, наприклад обсяги сировини для виготовлення меблевої продукції. Розрахуємо оптимальний обсяг замовлення палива за формулою моделі EOQ:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \cdot 493 \cdot 12}{10}} = 34,4 \text{ тис. грн.}$$

Отже, оптимальний розмір замовлення обсягу сировини для виробництва меблів підприємства «ХХХ» становитиме 34,4 тис грн.

Відповідно оптимальний середній розмір виробничого запасу складатиме:

$$ПЗ_o = \frac{EOQ}{2}$$

$$\text{Для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» } ПЗ_o = \frac{34,4}{2} = 17,2 \text{ тис. грн.}$$

Наступним кроком вважаємо за доцільне оптимізувати грошові кошти підприємства. Для цілей оптимізації відносно грошових коштів використаємо модель Баумоля, що дозволяє визначити оптимальний залишок грошових коштів на рахунку в банку [6]:

$$ДА_{\text{макс}} = \sqrt{\frac{2 \cdot P_o \cdot ПО_{\text{до}}}{P_{\text{д}}}} \quad (3.2)$$

де $ДА_{\text{макс}}$ - оптимальний обсяг максимального залишку грошових активів підприємства;

P_o - витрати на обслуговування операції поповнення грошових коштів;

$ПО_{\text{до}}$ - запланований обсяг грошового обороту;

$P_{\text{д}}$ - рівень втрат альтернативних доходів при зберіганні грошових коштів [6, с.167].

Для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» оптимальний обсяг максимального залишку грошових активів становить: $ДА_{\text{макс}} = \sqrt{\frac{2 \cdot 0,1 \cdot 102666}{0,235}} = 295,6$ тис. грн.

Вважаємо також за доцільне здійснити управління активами оборотними з акцентом на доцільності їх розподілу за категорією контролю на ті оборотні активи, що потребують постійного контролю, ті що потребують мінімального контролю, та ті, що потребують періодичного контролю за ABC аналізом (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Рекомендаційна матриця управління оборотними активами
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ», 2023 р.**

Групи	Продукція	Вартісна оцінка	Точність прогнозу	Питома вага групи
A	Незавершене виробництво Готова продукція Інша поточна дебіторська заборгованість Дебіторська заборгованість за виданими авансами	Висока	Висока	75,2
B	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги Дебіторська заборгованість з бюджетом Поточні біологічні активи	Середня	Висока	17,9
C	Інші оборотні активи Виробничі запаси Грошові кошти та їх еквіваленти	Низька	Висока	6,9

Згідно із даними табл. 3.5 до групи А належать активи, котрі вимагають постійного контролю та постійних управлінських дій, в цю групу в межах підприємства включають: незавершене виробництво, готову продукцію, іншу поточну дебіторську заборгованість, дебіторську заборгованість за виданими авансами.

До групи В, яка потребує періодичного контролю та управлінських дій в межах підприємства належать: дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, дебіторська заборгованість з бюджетом, поточні біологічні активи.

До групи С, достатньо мінімального контролю. До цієї групи включають: інші оборотні активи, виробничі запаси, грошові кошти та еквіваленти.

Узагальнюючи варто відзначити, що з ціллю мінімізації фінансових ризиків підприємства ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» доцільно виконувати такі дії:

- ефективно формувати та використовувати фінансові ресурси;
- за потреби залучати позиковий капітал балансуючи між ризиком та додатковим ефектом від залучення;
- ефективно оптимізувати активи загалом та оборотні активи зокрема;
- пришвидшувати оборотність активів;
- прагнути до скорочення тривалості операційного та фінансового циклів підприємства;
- прагнути до максимізації прибутку та максимізації рентабельності підприємства;
- скорочувати обсяги неліквідної дебіторської заборгованості та неліквідних запасів;
- оптимізувати оборотні активи з акцентом на контролі.

ВИСНОВКИ

Сутність терміну «ризик» на сьогодні вже досить далека від «скелі», на сьогодні – це суб'єктивно-об'єктивна категорія, котра може спровокувати як фінансові втрати, так і надбання під час здійснення господарювання.

Результати аналізу фінансових ризиків ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. дозволяють аргументувати наступні висновки:

- підприємство характеризується зростанням власного капіталу на 50268 тис. грн (у 3,9 разів) та зростанням позикового капіталу на 96108 тис. грн (у 9,2 рази);

- дослідження зобов'язань згідно строку використання вказує на зростання поточних зобов'язань на 66631 тис. грн (у 6,4 рази) та зростання довгострокових зобов'язань на 29477 тис. грн або ж за питомою вагою на 27,7 в.п.;

- значення коефіцієнта автономії, яке у 2023 р. складає 0,372 і взагалі є нижче за норматив вказує на генерування ризику зниження фінансової стійкості підприємства в значній мірі. Дослідження показників фінансової стійкості вказує на генерування ризику фінансової стійкості в значній мірі за показниками структури джерел формування капіталу та на середньому рівні генерації ризику за показниками стану оборотних активів та стану основного капіталу;

- чистий прибуток підприємства зростає на 4084 тис. грн. При цьому у всіх досліджуваних роках підприємство є прибутковим;

- погіршення ділової активності підприємства викликано зростанням тривалості операційного циклу на 170 днів (на 125 %) та зростанням фінансового циклу на 107 днів (у 1,5 рази);

- підприємство має кризовий фінансовий стан у всіх досліджуваних роках на що вказує неможливість покриття запасів підприємства власними коштами;

- дослідження активів за характером обороту показало збільшення необоротних активів на 57061 тис. грн (на 93,7 %, при цьому зросла на 19,5 в.п. і питома вага даних активів) та збільшення оборотних активів на 89315 тис. грн (на 82,2 %, при цьому питома вага оборотних активів скоротилась на 19,5 в.п.);

- дослідження активів за формою їх функціонування вказує на збільшення на 69850 тис. грн (на 85,0 %) матеріальних активів; нематеріальних активів на 50702 тис. грн (на 98,1 %); фінансових активів на 25824 тис. грн (на 72,3 %);

- активи за рівнем ліквідності характеризуються скороченням високоліквідних активів на 143 тис. грн (у 9,5 разів); збільшенням середньоліквідних активів на 25967 тис. грн (на 72,8 %); збільшенням низьколіквідних активів на 63491 тис. грн (на 87,0 %); збільшенням важколіквідних активів на 57061 тис. грн (на 93,7 %);

- дослідження джерел формування оборотних активів вказує на: збільшення власних оборотних активів на 22684 тис. грн (на 71,7 %) та збільшення позикових коштів на 66631 тис. грн або (на 86,5 %). Зростання джерел формування активів позикового типу швидшими темпами аніж власних вказує на зростання фінансового ризику;

- коефіцієнт абсолютної ліквідності складає 0,000 у 2023 р. оскільки грошові кошти у 2023 р. складають лише 15 тис. грн, а поточні зобов'язання 77030 тис. грн., що вказує на те, що підприємство немає абсолютної ліквідності в даному році. У 2021 та 2022 рр. значення показників абсолютної ліквідності по підприємству є нижчими за норматив. Значення показників швидкої ліквідності у 2021-2022 рр. в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» відповідають

нормативу та є нижчими за норматив у 2023 р. Загальний коефіцієнт ліквідності відповідає нормативу у всіх досліджуваних роках, характеризуючись динамічним скороченням на 0,449. Коефіцієнт покриття запасів у 2021 р. є нижчим за норматив та приймає нормативні значення у 2022-2023 рр.;

- відбулося зростання рентабельності виробничих витрат за період дослідження на 10,0 в.п. та скорочення рентабельності продажу та рентабельності операційної діяльності на 15,8 в.п.; скорочення рентабельності виручки від операційної діяльності на 9 в.п.; скорочення чистої рентабельності господарської діяльності на 22,1 в.п. та скорочення чистої рентабельності виробничих фондів на 138,4 в.п. Відповідно коефіцієнт окупності виробничих витрат збільшився на 0,100, а коефіцієнт окупності витрат від операційної діяльності зменшився на 0,158. Така динаміка відносно показників рентабельності оборотних активів генерує ризик незбалансованої ліквідності для підприємства.

Управління фінансовими ризиками з ціллю забезпечення фінансової безпеки підприємства вказує на доцільність оптимізації структури фінансових ресурсів підприємства. Зокрема, формуючи оптимальну структуру капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. за критерієм мінімізації фінансового ризику враховуючи три складові даного підходу: агресивний, консервативний та помірний підхід і додаткову потребу у капіталу у період сезонності, можемо вказати, що: консервативна складова підходу передбачає формування у 2023 р. 92,7 % - власного капіталу та 7,3 % - позикового капіталу; компромісна складова підходу передбачає формування у 2023 р. 85,4 % - власного капіталу та 14,6 % - позикового капіталу; агресивна складова підходу передбачає формування у 2023 р. 35,9 % - власного капіталу та 64,1 % - позикового капіталу.

Згідно оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу оптимальною буде вважатися структура капіталу яка забезпечить мінімальну середньозважену вартість капіталу,

зокрема для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» ця мінімальна середньозважена вартість 14,3 % досягається за 35,0 % власного капіталу та 65,0 % позикового капіталу.

За критерієм максимізації фінансової рентабельності підприємству не доцільно здійснювати оптимізацію, бо ефект фінансового левериджу підприємства має від'ємне значення.

Узагальнюючи варто відзначити, що з ціллю мінімізації фінансових ризиків підприємства ПІДПРИЄМСТВА «XXX» доцільно виконувати такі дії:

- ефективно формувати та використовувати фінансові ресурси;
- за потреби залучати позиковий капітал балансуєючи між ризиком та додатковим ефектом від залучення;
- ефективно оптимізувати активи загалом та оборотні активи зокрема;
- пришвидшувати оборотність активів;
- прагнути до скорочення тривалості операційного та фінансового циклів підприємства;
- прагнути до максимізації прибутку та максимізації рентабельності підприємства;
- скорочувати обсяги неліквідної дебіторської заборгованості та неліквідних запасів;
- оптимізувати оборотні активи з акцентом на контролі.